

ANNE ANCELIN
SCHÜTZENBERGER

PROTĖVIŲ SINDROMAS

**Giminystės ryšių, šeimos istorijos
įsisąmoninimas leidžia tapti laisviems**

TURINYS

Perspėjimas	13
Pratarmė	14
Gyvoji praeitis, arba senelio papūga	14
Padėkos	16

I DALIS

TRANSGENERACINIS TYRIMAS	17
---------------------------------------	-----------

1. TRANSGENERACINĖS TERAPIJOS	
ATSIRADIMAS	19
Nuo to, kas nesąmoninga, prie genosociogramos	19
Jau Froidas... ..	20
Jungas, Morenas, Rodžersas, Dolto ir kiti	22
Mano profesionalūs „giminystės ryšiai“	24
Tas nepažįstamas Morenas	25
Genograma ir genosociograma	27
Froidas ir bauginanti keistybė	29
2. ŠEIMOS TERAPIJA IR GENOGRAMA /	
GENOSOCIOGRAMA	31
Palo Alto grupė	32
Strateginė sisteminė terapija	33
Struktūrinė šeimos terapija	33
Psichoanalitinė šeimos terapija	34
3. NEMATOMOS IŠTIKIMYBĖS	36
Ivano Bioziormeny-Nadžio koncepcija	37

Parentifikacija	38
Šeimos mitas arba šeimos saga	39
<i>Asmeninis pavyzdys</i>	41
Šeimos „buhalterija“, bazinis saugumas ir neteisybė šeimos sąskaitose	42
Nuoskauda	45
Neteisingas likimas	46
Transgeneracinė baimė, arba „patrankos sviedinio dvelksmo“ traumatizmas	46
Patirta neteisybė ir „tikrasis teisingumas“	47
Pasyvus agresyvumas	48
4. PSICHOSOMATIKA / SOMATOPSICHIKA	49
Kūno ir proto ryšys	49
Transgeneraciniai ryšiai ir skolų bei nuopelnų buhalterija	50
<i>Patirta neteisybė</i>	50
<i>Dantų dovanos</i>	55
<i>Didžioji šventojo Mikalojaus knyga</i>	59
Mes visi kilę iš „mišrių porų“	60
Individas ir šeima	61
Sinchroninis šeimos įvykių žemėlapis	62
Kontekstinis ir integratyvus požiūris	64
Šeimos taisyklės	66
Būti ištikimu grupės nariu	68
Kontekstas ir klasinė neurozė: nesėkmės mokykloje	70
5. KRIPTA IR VAIDUOKLIS	72
Nepripažįstama, gėdinga paslaptis	74
<i>Drugelių gaudytojas</i>	76
6. KILMĖ IR MIRTIS	80
Eržė ir Tentenas	80
Nesąmoningi metinių datos pasikartojimai šeimoje: nelaimingas atsitikimas su našliu	81

Įvaikinto vaiko liga	82
Tėvų mirties ir savos kilmės paslaptys: deportuotųjų vaikai	83
<i>Robero atvejis: išsiskyrimai ir paslaptys</i>	84
Genocidas ir patirta neteisybė: vergovė, deportacija, egzodas	86
<i>Psichologinė patirtų sunkumų engrama</i>	86
<i>Atmintis išlieka ilgai</i>	88
7. MANO GENOSOCIOGRAMINIAI IR SUKAKTIES SINDROMO TYRINĖJIMAI	94
Sukakties sindromo atradimas	96
<i>„Vaikai ir naminiai šunys žino viską...“</i>	98
Mainai ir sąveikavimas	98
Mano darbo stilius	99
<i>Genosociogramos sudarymo detalės</i>	105
Sukakties sindromas	106
Nematomos ištikimybės ir fraktalai	110
8. KAIP SUDARYTI GENOSOCIOGRAMĄ	113
Sutartiniai ženklai	115
Biografinė rekonstrukcija: orientyrai, raktai, atminties ribos ir metodo apribojimai	118
Tapatybės pagrindai: vardas ir pavardė	121
<i>Pavardė ar tėvavardis: „Kaip jus vadina?“</i>	121
<i>Vardo reikšmė: Ariadnės siūlas</i>	125
<i>Istorinio, ekonominio ir kultūrinio kontekstų svarba</i>	126
Gyvenimo kontekstas (studijos, kelionės, buvimas toli nuo namų) ir užkoduoti, maskuojamieji vardai ar vardai-kriptogramos	128
Ar mes visi „metisai“? Mes visi dviejų kultūrų paveldėtojai	129
Nesantuokiniai vaikai: šeimos socialinės „gėdos“ pavyzdžiai	130
Genosociogramos uždaviniai	131

9. MANO KLINIKINĖ TRANSGENERACINIŲ METODŲ PAREMTA PRAKTIKA	134
Grupė, Marija ir kiti	137
Palikti ir nepalaužiami vaikai	143
<i>Tvirtumo išteklius: vaikai, kurie viską išstveria</i>	144
<i>Bazinis saugumas ir gyvenimo polėkis</i>	144
<i>Nepalaužiamų vaikų palikuonių problemos</i>	145
Iš naujo atrasti savo tapatybę: perdavimas	146
<i>Kaip išsiaiškinti savo kilmę</i>	146
<i>Kaip vyksta perdavimas</i>	147
Transgeneracinės ir intergeneracinės atminties peržiūra: gyva atmintis ir paveldėtos atminties spragos	149

II DALIS

KLINIKINIAI PAVYZDŽIAI SU SUPAPRASTINTOMIS GENOSOCIOGRAMOMIS

10. SUKAKTIES SINDROMAS IR NEMATOMA ŠEIMINĖ IŠTIKIMYBĖ	153
Šarlis: sukakties sindromas ir nematoma šeiminė ištikimybė	153
Markas: šeiminis nelaimingų atsitikimų pasikartojimas	157
<i>Nepamiršti užmiršti – „Do remeber to forget“</i>	160
Žaklina: armėnų genocidas	161
<i>Išreikšti savo kūnu</i>	163
Valeri ir Rožė: ar egzistuoja polinkis „paveldėti“ autoavarijas	164
11. ŠEIMOS KONFIGŪRACIJA IR DVIKUBOS SUKAKTIES SINDROMAS.....	168
Pažeidžiamumo laikotarpis ir sukakties stresas	168
Du broliai – gyvas ir miręs	170
Liusjenas ir madam Andrė: genealoginis incestas	172
Dvi jaunos madam Ravanel: neišryškintas genealoginis incestas	175

Šeimų sąjungų „grandinėlė“	179
<i>Netikri broliai ir seserys, auginti po vienu stogu,</i> <i>arba išplėstinė šeima</i>	180
12. PAVELDĖJIMAS IR ŠEIMOS STRUKTŪRA	181
Diu Mortelakų šeima: iš kartos į kartą pasikartojančios vaikų mirtys ankstyvame amžiuje	182
Pranašystės ir prakeikimai istorijoje.....	184
„Stipraus žodžio“ poveikis: Katono prakeikimas „Delenda Carthago est“	186
<i>Delenda: tėvo rūstybė ir vaiko lytis</i>	187
Šventikas: neteisingai suprasto „stipraus žodžio“ efektas	188
Van Gogas, Dali ir Froidas: pakaitinis vaikas ir vaikas atstatytojas	193
Sandrina ir keletas kitų: paženklinta sukaktis	196
Dar keturi pavyzdžiai	199
<i>Musulmonai</i>	199
<i>Žakas ir Žaklina</i>	200
<i>Velykų pirmadienis (1965) po atsitiktinės mirties</i> <i>Sevastopolyje (1855)</i>	200
<i>Izabelė</i>	201
Noelė: įpročių ir mitybos identiteto konfliktai	201
IŠVADOS	205
Viršutinis tropinio miško ardas ir žmogus	205
PRIEDAI	217
1. „Kriptos“ ir „vaiduoklio“ apibrėžimas pagal Nicolą Abrahamą ir Mariją Tioriok	217
<i>Vaiduoklio veikimas pasąmonėje</i>	218
<i>Dvilypė vienovė ir įkyrus persekiojimas</i>	219
2. Džozefinos Hilgard statistiniai sukakties sindromo tyrinėjimai (nuo 1952 iki 1989)	220

3. Apie moters sielą	228
4. Pakaitinio incesto pavyzdys, paimtas iš literatūros istorijos	229
5. „Aš prisimenu“: šeimos nebaigto gedėjimo atminties stigmos	231
6. „Patrankos sviedinio dvelksmo“ traumatizmas	232
7. Incestas ir antrojo tipo incestas	234
8. Sukakties sindromas	235
9. Du klinikiniai sukakties sindromo atvejai	237
<i>Mirjama, arba pasakojimas apie šeimos</i> <i>pasąmonės materializaciją</i>	237
<i>Noelė, arba vieniši gimtadieniai su skalpelium</i>	239
10. Sukakties sindromas, laikų teleskopavimas ir nacionalinės transgeneracinės traumos istorijoje: 1389, 1914 ir 1989 metų birželio 28-oji ir Kosovas	240
11. Pasąmonės formos	242
12. Kai kurios istorinės datos, susijusios su pateiktais klinikiniais atvejais	243
Išnašos ir nuorodos	247
Literatūra	280

PERSPĖJIMAS

Pastaruoju metu tapo madinga naudotis transgeneraciniu metodu. Žvelgiant praktiškai, jis gerai įsilieja į terapiją ir mokomuosius kursus. Todėl tiems, kurie užsiima ne tik klinikiene praktika, bet ir dirba mokytojais, būtina turėti aiškesnį suvokimą apie tai, kaip tarpusavyje susijusios emocijos, biologija ir transgeneracinis perdavimas.

Kita vertus, daugelis žmonių, neturėdami analitinio ir/arba psichoterapeutinio išsilavinimo, mano, kad galima savarankiškai užsiimti „psychogenealogija“, bet čia ir slypi realus pavojus, dėl kurio turi būti perspėti pacientai ir klientai.

*Ana Anselina Šiučenberger,
kelių universitetų garbės profesorė, psichoterapeutė*

PRATARMĖ

Gyvoji praeitis, arba senelio papūga

Buvo puikus vasaros rytas.

Per atostogas atvykau paviešėti pas draugus ir kolegas pietų Prancūzijoje.

Taigi pabudau anksti ir nenorėdama drumsti namų šeimininkų miego tyliai išsmukau į sodą pasigrožėti virš kalnų už Sen Bomo¹ kylančia saule. Pasislėpiau netoli baseino po pušimis.

Visur tvyrojo ramybė, tvarka ir tylą... Kaip pasakytų Boderas, „Ten – visa grožis ir darna, / Prabanga, palaima ir tylą“².

Staiga iš tolumos atskriejo valdingas balsas:

– Prie stalo! Prie stalo! Greitai, greitai, greitai! Pusryčiai!..

Šunys pašoko ant kojų ir pasileido ton pusėn, iš kur sklido balsas, o įkandin jų ir aš. Atbėgau į erdvią svetainę, tačiau joje nebuvo nė gyvos dvasios.

Tvirtas vyriškas balsas, įsitikinęs savo ypatingomis teisėmis ir įpratęs nurodinėti, pakartojo:

– Prie stalo! Monika, greitai! Pusryčiai ant stalo! Ir sėdėk tiesiai!

Aš instinktyviai pasitempiau.

Šunys, orientuodamiesi pagal balsą, sustojo priešais... papūgos narvą, luktelėjo, patarnavo atsistoję ant užpakalinių kojų, tada ramiai patupėjo ir išblėsus susidomėjimui nubidzeno į savo vietą. Kaip ir jie, buvau suglumusi ir grįžau į sodą toliau grožėtis saulėtekio.

Vėliau, sekmadieninių pusryčių metu, tvyrant šiltai, draugiškai ir atpalaiduojančiai atmosferai, mano draugas Mišelis pa-

aiškino, kad mirus seneliui jis paveldėjo šią šimtametę papūgą, kuri kartais „kalbėdavo“ taip, kaip anksčiau šnekėjo šeimoje. Jos kartojamos frazės skambėdavo taip tikroviškai, kad šeimynykščiai kartais likdavo kvailio vietoje.

Tai galėjo būti senelio – gydytojo ir karininko – balsas, kviečiantis visus namiškius, ypač anūkus, prie stalo, arba kurio nors kito šeimos nario ar jo draugo balsas. Niekas nežinojo, kas sužadindavo papūgos atmintį, nei kieno balsas pasigirs ar kada ir kas bus demaskuotas.

Mišeliui jo vaikystės šeima visada buvo šalia. Koks buvimo kartu pojūtis! Kokias emocijas ir jausmus įnešdavo ši papūga! Koks kartų tęstinumo jausmas ir koks nuraminimas! Bet kartu ir kokios paslaptys galėtų išplaukti į dienos šviesą arba kokie „neišsakyti“ draudimai ar įsakymai galėtų išnirti iš atminties?

Papūgos balse buvo įkūnyta praeitis, gyva praeitis, vis dar gyva ir sąveikaujanti su dabartimi.

Šis atsitikimas man atvėrė priegią prie praeities-dabarties, prie vyksmo-tapsmo (*allant-devenant*), kurį aprašė Fransuaza Dolto keitimosi ir asmeninio augimo proceso, vykstančio terapijos metu, akivaizdoje.

„Numirėlis griebia gyvąjį“³, – nuo seno sako notarai, kartodami romėnų posakį.

Mes tęsiame kartų virtinę – sąmoningai ar ne, savo noru ar ne – ir mokame praeities skolas. Ir kol „grifelinė lentelė“ netaps švari, tol „nematoma ištikimybė“, nepriklausomai nuo mūsų noro, nepriklausomai nuo mūsų sąmoningumo, pastūmėja mus vis kartoti malonią patirtį ar traumuojančius įvykius, neteisybę arba netgi tragišką mirtį ar jos atgarsį.

Nica–Hieras, 1989

PADĒKOS

Norēčiau padēkoti Fragai Tomazi, be kurios šis darbas nebūtu išvydęs dienas šviesos, ir Lolitai Lopez, aspirantei iš Nicos, kuri Aržentjere (Argentière) 1993 metais malonai ir kantriai spausdino bei perspauzdino savo kompiuteriu tuziņā taisytū šio teksto versijū.

Už tai, kad knyga sulaukē 16 leidimū, norēčiau ypač padēkoti Ivui Rafneriui (Yves Raffner) iš leidyklos „Desclée de Brouwer“, taip pat mano vertējai ī anglū kalbā Anai Trager (Anne Trager), Keitei Hos (Katherine Hawse) ir Keitei Čeneviks-Trenč (Kate Chenevix-Trench) iš „Routledge“ leidyklos (Londonas–Niujorkas, 1998), o taip pat argentinietei Evelinai Bison Žofrua (Evelyne Bisson Jeufroy) už vertimā ī ispanū kalbā¹.

*Paryžius–Aržentjeras–Nica,
2002 birželio 15*

I DALIS

TRANSGENERACINIS
TYRIMAS

1

TRANSGENERACINĖS TERAPIJOS ATSIRADIMAS

Nuo to, kas nesąmoninga, prie genosociogramos

Kiekvieno iš mūsų gyvenimas yra romanas. Jūs, aš – visi esame apraizgyti nematomo tinklo, kurio vieni iš kūrėjų esame mes patys. Jeigu išmokytumė savo „trečiąją ausį“¹ geriau išgirsti, „trečiąją akį“² geriau matyti ir jeigu išmoktumė geriau suprasti gyvenime pasitaikančius pasikartojimus ir sutapimus, kiekvieno iš mūsų egzistavimas taptų aiškesnis. Būtume jautresni tam, kas esame ir kuo turėtume būti. Ar mus raizgančios nematomos gijos tokios tvirtos, ar tikrai negalime išvengti įvairių „trianguliacijų“ (tripusybių, kai įtraukiamas trečias) ir pasikartojimų?

Galima drąsiai teigti, kad savo gyvenime esame mažiau laisvi, nei manome. Ir vis dėlto mes galime *susigrąžinti savo laisvę* ir išvengti pasikartojimų, suprasdami, kas vyksta, įsisąmonindami saistančių gijų kontekstą ir sudėtingumą. Tokiu būdu pagaliau galėtume pragyventi *savo* gyvenimą, o ne savo tėvų, senelių ar, pavyzdžiui, mirusio brolio, kurį „pakeitėme“, kartais net patys to nesuvokdami...

Šiuos sudėtingus kartų ryšius galima bent jau iš dalies pamatyti, pajauti ar nuspėti. Tačiau dažniausiai apie juos nekalbame – jie egzistuoja kaip *neapčiuopiami, nesuvokiami, neišsakyti ar slapti*. Visgi galima ir šiuos ryšius, ir savo norus formuoti

taip, kad mūsų gyvenimas atitiktų tokį, kokio mes norime, t. y. atlieptų tikruosius mūsų troškimus, gilumines svajones, poreikius, o ne tokį, kokio mums „nori“ kas nors kitas.

Jei nėra nei kraštutinybės, nei būtinybės, tuomet galime pasinaudoti proga ir apvaldyti savo lemtį, „pasukti nepalankų likimą tinkama linkme“ ir *išvengti nesąmoningų transgeneracinių pasikartojimų spąstų*.

Psichoterapijos ir (ap)mokymo bei asmeninio augimo uždavinys yra padaryti mūsų gyvenimą giluminės mūsų esmės išraiška. Atsigręžęs į save ir save pažinęs, psichoterapeutas geba geriau išgirsti, suvokti, pamatyti ir beveik įminti tai, kas kliente³ vos išreikšta, kas kartais pasireiškia per skausmą, ligą, tylėjimą, kūno kalbą, nesėkmes, trumpus atminties praradimus, netinkamus veiksmus, pasikartojimus, „nelaimės“ ir egzistencinius sunkumus. Ir tada, kantriai, švelniai pritaikydamas visą savo *žinotumą*, terapeutas gali tapti tarpininku (*go-between*), palydovu ar mentoriumi tarp kliento savasties ir jo „aš“ (*le je et le moi*), tarp to, kas jis yra iš tikrųjų, ir to, ko jis ieško savyje. Arba terapeutas gali tapti kliento, kaip sakė Sokratas, „akušeriu“ ar „žiniuoniū“. Aišku, čia svarbus gebėjimas veikti ar pritaikyti teorines žinias, bet ne mažiau svarbus ir *gebėjimas būti, gebėjimas būti su kitu* ir jį girdėti.

Jau Froidas...

Atsižvelgdamas į savo problematiką ir savo kančias, nerimus ir klausimus sau pačiam, Froidas aptiko šią „kitą sceną“, kurią kiekvienas žmogus turi savyje, – tai, kas „neišsakyta“ ar „neišreikšta“⁴, – šią prarają, „juodąją skylę, jungiančią mus su kitais“ (šeimos nariais, giminaičiais, visuomene). Froidas taip pat atskleidė interpsichinę⁵ ir intrapsichinę⁶ aplinką – *kontekstą*. Būtent tai mus formuoja, daro tokius, kokie esame, akiai traukia tiek prie malonių, tiek prie tragiškų patirčių, o kartais net žiauriai su mumis pajuokauja.

Ar galima rasti gilią prasmę įprastuose ir banaliuose kasdienio gyvenimo dalykuose, tokiuose kaip trumpalaikiai atminties praradimai, apsirikimai kalboje (liapsusai), netinkami veiksmai, sapnai ar impulsyvus elgesys? Kokią reikšmę turėtume teikti savo elgesiui ir mūsų reakcijoms ar net mūsų ligoms, nelaimingiems atsitikimams, reikšmingiems ir „normaliems“ gyvenimo įvykiams, tokiems kaip santuoka (jų skaičius, sutuoktinių amžius), profesijos pasirinkimas, vaikų, abortų, persileidimų skaičius, mirtis (kokio amžiaus sulaukus tai įvyksta)? Ar galime suteikti šiems atvejams prasmę be psichoterapeuto pagalbos?

Galbūt galime, o gal ir ne. Bet aptikdami, užfiksuodami tokius dalykus ir kaupdami informaciją, galime greitai prisiskverbti į tą „kažką“, kas veikia mūsų viduje. Tokiu būdu galbūt atrasite savyje rašytojo talentą, kaip tai nutiko daugeliui anglų romanų rašytojų, arba pianisto, arba sodininko, o galbūt leisite sau grįžti prie mokslų arba galų gale leisite sau atsiduoti pomėgiams.

Savaime suprantama, kad darbas su trimis–penkiomis kartomis mus nukreipia į sąmonę ir jos apraiškas, tai yra į Freudą ir psichoanalitinę praktiką. Norėčiau parekomenduoti skaitytojui perskaityti Froido knygas, ypač šias: „Apie psichoanalizę“ (*Über Psychoanalyse*, 1910), „Penkios paskaitos apie psichoanalizę“ (*Five Lectures on Psychoanalysis*, 1910) „Psichoanalizės įvadas“ (*Vorlesungen zur Einführung in die Psychoanalyse*, 1916–1917, lietuvių k. 1999) ir „Bauginanti keistybė“ (*Das Unheimliche*, 1919), o taip pat Georgo Grodeko „Knygą apie *Tai*: psichoanalitinius laiškus vienai draugei“ (Georg Groddeck. *Das Buch vom Es: psychoanalytische Briefe an eine Freundin*, 1923).

Prisiminkime Froido pastebėjimą apie vardų parinkimą savo vaikams „Sapnų aiškinime“ (*Die Traumdeutung*, 1900): „Atkakliai laikiausi to, kad vaikų vardai būtų parinkti atsižvelgiant ne į dienos madą, o į mums brangių žmonių atminimą. *Vardai iš vaikų daro vaiduoklius.*“ (Išskirta autorės.) Studijoje „Žmogus Mozė ir monoteistinė religija“ (*Der Mann Moses und die mo-*

notheistische Religion, 1939, p. 178) Froidas primena: „Archa-jiškas žmogaus palikimas apima ne tik polinkius, bet ir turinį – ankstesnių kartų patirčių atsiminimų pėdsakus.“ O knygoje „Totemas ir tabu“ (*Totem und Tabu*, 1922, p. 211) rašo: „...mes visur remiamės egzistavimu kolektyvinės psichės, kurioje psichiniai procesai vyksta taip pat kaip ir atskiro žmogaus psichikoje. Manome, kad kaltės jausmas dėl kokio nors veiksmo, kartoto daug tūkstantmečių, liko veiksmingas kartose, kuriose apie tą veiksmą nieko nežinota. Manome, kad emocinis procesas, panašus į tą, kuris galėjo išsivystyti kartose sūnų, su kuriais tėvas blogai elgėsi, prasitęsė naujose kartose, kurios nepatyrė tokio elgesio.“

Psichoanalizės istorija visiškai neprimena ramios upės tėkmės. Kaip ir visų svarbių atradimų ir tyrinėjimų atvejais, taip ir čia būta konfliktų, santykių atšalimo, išsiskyrimo, susitaikymo, sąjungų, išbandymų ir klaidų, vertinimų, aiškinimų ir įkvėpimo žybsnių.⁷

Jungas, Morenas, Rodžersas, Dolto ir kiti

Prisiminkite, kad Froidas savo darbe „Totemas ir tabu“ užsiminė apie „kolektyvinę psichę“, kai tuo tarpu Jungas kalbėjo apie „kolektyvinę sąsąmonę“⁸.

Froido išsiskyrimas su savo „dofinu“ – taip psichoanalizės tėvo aplinkoje vadintas Jungas – buvo labai šiurkštus. Kad taip imtum nekęsti, reikėjo vienas kitą stipriai mylėti. Brunas Betelheimas iš Ortogeninės⁹ mokyklos prie Čikagos universiteto gyvenimo pabaigoje prisiminė, kad šio santykių atšalimo priežastis greičiausiai galėjo būti etinis nekorektiškumas, dėl kurio Froidas priekaištavo Jungui¹⁰. Pastarasis šį išsiskyrimą vadino teoriniu nesutarimu dėl potraukio teorijos (*Triebtheorie, drive theory*).

Kad ir kaip ten būtų, Jungas papildė Froido darbus, iškeldamas aikštėn sinchroniją¹¹ ir tai, ką jis vadina „kolektyvine sąsąmone“.